

І С Т О Р И Ч Н И Й Д Е Т Е К Т И В

Олександр Красовицький
Євгенія Кужавська

Справа №3

майстра - червонодеревника

Харків
«ФОЛІО»
2021

Тарас Адамович Галушко,
61 рік, колишній помічник головного
слідчого розшукової частини
Київської міської поліції, у відставці

Міра Томашевич,
21 рік, курсистка Київських вищих
жіночих курсів, секретарка
Тараса Адамовича Галушка

Яків Менчиць,
25 років, поєднає роботу слідчого
і працівника антропометричного
кабінету в розшуковій частині
Київської міської поліції

Олександр Горенко,
30 років, колишній пілот Ескадри
повітряних кораблів, штабскапітан

Віра Томашевич,
19 років, балерина

Аристарх Любодюченко,
30 років, фотограф Київської
міської поліції

Лев Бродський,
64 роки, цукровий мільйонер,
меценат, комерції радник (з 1898 р.),
статський радник (з 1911 р.)

Варвара Ханенко,
(у дівочтві — Терещенко),
київська колекціонерка та меценатка,
разом із чоловіком Богданом
Ханенком — власниця галереї
на Терещенківській

Барбара Злотик,
21 рік, балерина

Міхал Досковський,
близько тридцяти років, аферист,
майстер із підробки документів

I Крааль

Він стоїть обличчям до вікна, трохи поодаль, ніж сягає вранішнє сонячне проміння. Косі промені падають на стіл, будять теплими цілунками Естер, збурюють крихітні часточки пилу до танцю над старою друкарською машинкою, що він дав їй ім'я. Здається, саме вчора Міра Томашевич віддрукувала останній протокол. Тепер машинка спить, бо ж ніхто не торкає її тонкими пальцями, заправляючи шурхотливий папір. Може, не варто тривожити їх обох – Естер, з її клавішами, що стерлися за ці роки, і дівчину, яка відбиває на папері ледь помітну на клавіатурі літеру «Р» та найвиразнішу з усіх – «Ф». Кажуть, клавіші машинок стираються по-різному, все залежить від того, хто торкався їх і з якою метою. Може, колись клавіші Естер друкували поезію. Щось про вра-

нішню росу на пелюстках квітів і трави, вплетені в коси, про розлуку чи розпусту, найімовірніше – про зраду. А тепер вони змушують її відстукувати ритм протоколів убивств. Музику смерті.

Він дивиться на Естер та намагається не озиратися. За спиною, як могутній дуб, що впівся гілками в небокрай, підпирає стелю височенна картотечна шафа з червоного дерева. Він сам замовив її років десять тому, ще до відставки. Навіщо? Хіба мало картотечних шаф у похмурих кабінетах розшукової частини? Вишикувані в рівні ряди, вони зустрічали його всі ті роки, як почесна варта. Картотечні шафи зручні для зберігання документів і таємниць. У власній він зберігає ще й давні спогади.

Її виготовили за його ескізом – майстер-червонодеревник усміхався, тер підборіддя і запитував, чи справді він хоче безліч окремих шухлядок. Тарас Адамович Галушко пригощав його настоянками й говорив про додаткові панелі та сховки в майбутній шафі, пропускаючи повз вуха слова співрозмовника щодо оздоблення різьбленням. Однак майстер оздобив замовлення в'юнким орнаментом виноградної лози, відшліфував шухляди, продемонстрував, на які панелі господар може натискати, щоб відкрити приховане дно. В одну із шухляд старий слідчий поклав зошит із лекціями Естер та її листи. Їх було всього п'ять, здається, вони й досі пахли її парфумами. Мали б пахнути – червоне дерево добре зберігає аромати, однак ту маленьку таємну шухлядку він відкривав зрідка, хоч майстер і говорив, що механізм надійний і прослужить йому довго.

– І мене, і вас переживе! – усміхався червонодеревник, салютуючи чаркою.

Майстра пережив. Певно, тепер Тарас Адамович відкриватиме таємну шухлядку ще рідше – бо вже нема того, хто зумів би полагодити механізм у разі okazji.

Олегівська тиха, не стривожена зойком жінок, гавкотом собак, що казатимуться за парканами сусідських господ, коли прибуде поліція. Тіло майстра-червонодеревника, про вбивство якого розповів йому розносник газет, повантажать на підводу. Стомлений кінь потягне підводу до найближчої лікарні, де експерти зможуть оглянути тіло. Поліціанти оточать будинок, доки працюватимуть слідчі всередині та снуватимуть туди-сюди, мов шури, вишукуючи здобич. Невдовзі зберуться базики, хлопчачки повсідаються на сусідські паркани, а потім, коли всі розійдуться, майнуть, як зграйка горобців, у двір Тараса Адамовича оповідати новини про побачене й ласувати варенням. Він може дістати їм особливе – агрусове, пригостити трав'яним чаєм. Улітку вони б розсілися у дворі на стільцях, та й просто на траві, однак зараз кінець грудня, нехай і на диво безвітряного, проте сніжного. Старий слідчий, звичайно, запросить їх до кімнати з каміном.

Невже він сидітиме і чекатиме, аж поки малі збирачі пліток не почнуть стукати у хвіртку? Час знову витікає крізь пальці, наче пісок, що його дід мішав із сіллю, щоб гріти на ньому каву у джезві. Може, до цієї кімнати він увійшов, аби лише послухати тихе рипіння шафи, механізми якої вже пережили її творця. Що сказав Кость? Спогади зовсім свіжі, не затерті розмовами з іншими людьми, ранковими зустрічами чи газетними новинами. Хлопчина рвучко відчинив хвіртку, струсив сніг із кількох яблуневих гілок, привітався, ледь схиливши голову. Він був збуджений, побачене на власні очі за-

гострило його обличчя, зробило плутаною та швидкою мову. Кость проторохтів:

– Старого Семена Нечипорука... Його ж забили! Сам бачив тіло крізь шибку в будинку. Так, пане слідчий, сам бачив... Аж поки червона жандармська пика мене не нагнала...

– То поліція вже там?

– Ні, – невпевнено відповів хлопець, – не знаю, там усе тихо...

Відігнавши спогад, старий слідчий вправним рухом дістав чорну валізку слідчого з-під столу, вже у снігах надяг пальто, надів трохи прим'ятий капелюх та вийшов на поріг. Морозно. Тихо. Сніг сяє на сонці діамантами. Не дивно, що Міра Томашевич так любить дивитися на нього у цьому саду. Невже він зараз хоче втягнути дівчину в ще одну справу? Нехай у курсистки мають бути канікули на свята, але ж не гоже витратити такі дні на те, щоб вислуховувати роздуми старого слідчого у відставці, коли у Шато де Флер відкривається ковзанка, оркестр грає вальси, а у кав'ярнях на Хрещатику подають тепле вино. Її сестра точно не сидітиме в чотирьох стінах у ці дні, хоч вона й обіцяла продовжити їхнє шахове протистояння. Балерина швидко забуває обіцянки, або просто не вважає недбало кинуті репліки такими.

Він крокує до хвіртки, чує, як рипить сніг, а здається, що рипить картотечна шафа у кімнаті Естер. То сентиментальна звичка відлюдника – прислухатися до тужливого рипіння старих меблів чи боятися збудити друкарську машинку необережним рухом. Невже зараз вона жене Тараса Адамовича на місце вбивства? Саме тепер можна все оглянути до прибуття поліції – таке випадаеться слідчому у відставці не часто. Випадковостями не варто

нехтувати. Навіть якщо потім він перекаже все побачене слідчим, зараз має принаймні подивитися на вбитого. Вони не були друзями, навряд чи могли вважатися близькими сусідами – червонодеревник жив за кілька хат від будинку Тараса Адамовича. Однак цієї хвилини він чомусь думав про акуратні невеликі шухляди власної шафи, й це викликало дивне бажання пришвидшити ходу. «Старому Нечипоруку» було не більше ніж сорок п'ять років, то лише для Костя всі, хто був старший за Якова Менчиця, видавалися старими. Може, поліція вже вирушила сюди? Колишній слідчий на мить прикрив очі повіками, уявив, як жандарми ліниво чекають на сходах будинку по Володимирській, 15, начальник розшукової частини Київської міської поліції, Олександр Семенович Репойто-Дуб'яго думає, кому б передати справу, помічає свого заступника Івана Арчибальдовича Фогля, який прогулюється коридором зі своєю кривою усмішкою на вустах, зупиняє його зі словами:

– Іване Арчибальдовичу, маю для вас нову справу.

Певно, саме так і скаже людині-моноклію начальник розшукової частини. І Фогль вирушить на Олегівську, щоб свердлити ледь згорблену постать Тараса Адамовича лихим поглядом риб'ячого ока з-під монокля. Запитуватиме:

– Хіба у вас немає нагальних справ, Тарасе Адамовичу? Готувати варення чи запікати яблука в тісті?

Нагальні справи є завжди. Тарас Адамович щойно завершив розслідування, отже, може повернутися до відкладених партій з давніми партнерами. Мосьє Лефевр, певно, думає, що поштова служба десь згубила листа від київського суперника, інакше як пояснити те, що Тарас Адамович і досі не надіслав відповідь? А він не

писав французів, що взявся за нове розслідування. Тепер, можливо, доведеться повідомити, що вплутується у чергову, вже третю справу. Торік узимку він надсилав у листах до нормандця хіба оповіді про погоду і піриг, що спік напередодні. Ця зима сповнена урочистої величі та тривоги, мерехтить білою ковдрою, засліплює очі на сонці. Неспокійна, хоч і безвітряна.

Рипнув хвірткою у чужий двір, приготувався почути гавкіт – червонодеревник тримав великого кудлатого собацюру на прив'язі біля буди. Гавкіт пса був схожий на кашель старого курця, а очі світилися недобрим вогнем – навряд чи те дивне кудлате створіння визнавало бодай когось, окрім власного господаря. Його знали як безжального убивцю всіх сусідських котів, що наважувались ступити на це подвір'я. Сусідські ж хлопчачки запевняли колишнього слідчого, що собацюра якось сам підманює довірливих муркотунів, аби вмить чинити над ними криваву розправу. Тарас Адамович почекав із хвилину і, роззираючись, ступив у двір. Собаки не було, лише міцний ланцюг обвивав буди, ховаючи за нею свій край. Гість підійшов ближче, хоч уже знав, що побачить. За будою лежав кудлань із висолопленим язиком. Смерть від отрути лиха, чи то йому тепер так здається, коли він розплутав загадку з отруєними на борту літака молодятами? Ще раз глянув на собаку й подумав, що тепер сусідські коти почуватимуться вільніше. Ступив на поріг хати.

Цієї миті працівник антропометричного кабінету Яків Менчиць підіймався східцями на третій поверх будинку, де розміщувалася розшукова частина Київської міської поліції. Підіймався повільно, бо ж здавалося, що високі сірі стелі нависають над ним тягарем. Хотілося вийти із цієї будівлі, йти вулицею далі, туди, де ще вчора

у Золоторітському сквері грала музика з гучномовців, а поруч стояла й усміхалася дівчина, яка колись першою надіслала йому листа. Ніколи не думав, що кабінети у цій будівлі так гнітитимуть його, огортатимуть безпросвітним серпанком нудьги. Відчинив двері до того, в якому звук проводити довгі години буденного дня, і зупинився, почувши, як хтось озвався до нього.

– Пане Менчиць!

Холодний хрипкуватий голос. Останнім часом він чує його надто часто, раніше Іван Арчибальдович Фогль зрідка виявляв бажання вийти зі свого кабінету, щоб поговорити з кимось у коридорі. Невже лишилися нерозв'язані питання у справі вбитого авіатора – князя Курдашова? Навіщо він спинив його?

– Вітаю вас, пане Менчиць! – повторив заступник головного слідчого.

Крива усмішка, незмінний монокль. Фогль не з тих людей, до яких відчуваєш симпатію з першої хвилини знайомства. Молодому слідчому складно уявити ситуацію, коли хтось узагалі може відчувати симпатію до цього власника хрипкуватого голосу та риб'ячих прозорих очей.

– Хіба ви не чули новини? – запитав Фогль, проте, почитавши вираз нерозуміння на обличчі Якова Менчиця, додав: – Убивство!

Тривожне передчуття стискає молодому слідчому горло, змушує слухати Фогля, не перериваючи. Той уповільнює слова, розтягує репліки, ніби насолоджується ефектом. Та й справді ж насолоджується!

– Убили якогось старого на Олегівській, – сказав Фогль, спостерігаючи, як кам'яніє обличчя співрозмовника.

Яків Менчиць лише Фогля у коридорі, так і не прокоментувавши його репліку. Затим мерщій проносить повз відчинені двері кабінетів та завмирає лише біля тих, де на порозі вимальовується начальник розшукової частини – дійсний статський радник Олександр Семенич Репойто-Дуб'яго...

Потім Яків Менчиць спускається вниз, до виходу, бачить жандармів на першому поверсі, які рухаються уповільнено, наче уві сні. Чи то він й справді потрапив у сон, в один із нічних кошмарів, у якому з величезного літака – «Ілля Муромець» конструкції Ігоря Сікорського хтось скинув бомбу саме на будинок посеред яблуневого саду на Олегівській. Уві сні Менчиць прийшов туди на світанку й побачив лише велику чорну воронку на місці будинку зі заклопоношеною верандою та акуратною доріжкою від хвіртки. На краю воронки щось, присипане землею, зблискувало на сонці. Він торкнув рукою і зрозумів – то клавіатура старої друкарської машинки.

Але зараз то був не сон. Він їхав у автомобілі поруч із Репойто-Дуб'яго, якому, здавалося, передалося Менчицеве занепокоєння. Не дивно – начальник розшукової частини – не лише колега і шаховий партнер старого з Олегівської, а й давній друг. Він, певно, теж не сумнівається, що на тій вулиці нікого вбивати, крім старого надокучливого слідчого у відставці, який міг знову впутатися в якусь ризиковану справу. Вони їхали швидко, хоч і доводилося об'їжджати дорогою замети снігу.

Узимку в цьому місті всі лаються через сніг – городяни нарікають на власників трамвайних маршрутів, власники маленьких кав'ярень та крамниць – на міських двірників. Останні не поспішають розчищати сніг поблизу трамвайних колій та сварять бельгійців, які

років десять тому викупили акції в тодішнього трамвайного короля – Лазаря Бродського і мали б дбати про колії та ділянку за три метри від них. Менчиць також подумки ляв двірників, які мали б розчистити вулиці. Автомобіль непевно почувається на засніжених міських дорогах, однак Репойто-Дуб'яго не визнає іншого транспорту. Молодий слідчий поглянув на начальника розшукової частини, намагаючись збагнути, про що він думає.

– Пане Менчиць, – ніби прочитав його думки Репойто-Дуб'яго, – хіба Тарас Адамович розслідував щось іще, окрім...

– Справи зниклої балерини?..

– ...та вбивства авіатора і його дружини?

– Ні. Принаймні, я нічого такого не знаю...

Репойто-Дуб'яго змовк, насупив кошлаті брови.

Олегівська тиха, як найтихіша околиця Києва. Чи то Флорівський монастир осяює її благодаттю, вимальовуючи чіткий обрис дзвіниці на тлі сіро-блакитного неба з кошлатими хмарами, чи то тихою меланхолією віє з боку Щекавицького кладовища. Тарас Адамович колись говорив, що там поховані його дід і батько. А тепер... Менчицю не хочеться думати про це, він жене лихі передчуття геть, вдивляється у чужі паркани, намагаючись відволіктися. Думки повертаються, обплутують голову на рівні скронь, шепочуть недобре на вухо.

Треба якось повідомити Мірі. Мабуть, вона знов убереться у сіре пальто та капелюшок із вузькою смужкою чорної вуалі, що закриває очі. Мірині очі блакитні, як небо у серпні. Він бачив їхню пронизливу блакить навіть з-під вуалі тоді, на кладовищі, біля могил князя Курдашова та його дружини. Раптом у спогадах молодого

слідчого сплив силует іншої дівчини під вуаллю. Насмішкуватий дзвінкий голос, аромат яблучних парфумів, вуаль не траурна – оманливо-загадкова, густа, як найтемніша вереснева ніч. Крізь ту вуаль він спочатку не міг роздивитися очей Барбари Злотик, але згодом дізнався, що вони темні, із зеленим відблиском, хоч і змінюють колір залежно від освітлення. Навряд чи Барбару Злотик засмутить смерть старого слідчого, який був ініціатором її арешту.

Автомобіль зупинився біля знайомого Менчицю невисокого паркану. Викривлені гілки старих яблунь обплітали будинок з усіх боків. Молодий слідчий рипнув хвірткою, завагався. Якщо це справді місце злочину, варто зважати на деталі – сліди на стежці, акуратно виметений поріг.

– Ви гадаєте... – звернувся Менчиць до Репойто-Дуб'яго.

– Не впевнений, – відповів той. – Про вбивство розповів двірник, якому, своєю чергою, розповів хлопчина з газетами, малий говорив про тіло у будинку, сказав, що багато крові.

Менчиць повільно рушив стежкою у напрямку веранди. Розносник газет приходив до цього будинку щоранку, отже, першим або одним із перших виявив тіло. Менчиць уже майже торкнув ручку дверей, як почулося рипіння хвіртки. Молодий слідчий та начальник розшукової частини озирнулися. Біля хвіртки завмерла дівчина у темному пальті. Зараз вона була без вуалі. І з відстані у кілька кроків Яків Менчиць міг бачити пронизливу блакить її очей кольору серпневого неба.

– Міро, навіщо ви сюди прийшли?

Репойто-Дуб'яго сумно подивився на дівчину й додав до репліки слідчого:

– Панно Томашевич, я змушений попрохати вас...

– Щось тут трапилося? – тихо запитала дівчина.

– Ми не знаємо напевно, – відповів їй Менчиць, – але, здається, тут сталося убивство. Тарас Адамович...

– Вплутався у нову справу?

Невже вона ще не здогадалася? Чи їй надто боляче усвідомлювати, що колишній слідчий Галушко більше не вплутається у жодну зі справ... Міра усміхнулася. Дивна реакція, але, напевно, люди завжди дивно реагують на смерть. Вона пройшла повз Менчиця і мовила фразу, на яку молодий слідчий точно не очікував:

– Пані Марта передала вам якісь особливі трави для чаю. Доброго ранку!

Менчиць хоче запитати, хто така пані Марта і навіщо йому трави, а потім помічає широку усмішку на обличчі Репойто-Дуб'яго. Він прослідковує за поглядом начальника розшукової частини й теж усміхається – біля дверей веранди стоїть той, до кого на похорон Міра, можливо, колись і убереться у чорну вуаль, однак не сьогодні.

– Пане Менчиць! Олександр Семеновичу! Несподівано бачити вас тут разом, хоч я і здогадуюся про причину вашого візиту, – гучно озвався з порогу господар будинку посеред яблуневого саду.

– Ми думали, вас убили, – щиросердно зізнався Репойто-Дуб'яго та усміхнувся. Його молодий колега почервонів.

– О-о-о? – питально звів на лоба густі брови Тарас Адамович. – Що ж, матиму на увазі, що у разі моєї смерті за справу візьметься особисто начальник розшукової частини Олександр Семенович Репойто-Дуб'яго.

– Наступного разу не приїду, доки напевне не переконаюся, що то таки ти віддав Богові душу. То що тут сталося на цій вулиці, яку не кожен знайде у лабіринтах Подолу?

– Вбивство. За кілька будинків звідси.

– Отже, таки вбивство, – спохмурнів Репойто-Дуб'яго. – Тобі щось відомо?

– Я оглянув тіло. І будинок.

Колишній колега хитнув головою.

– Імпровізуєш, Тарасе Адамовичу. І що скажеш?

– Кілька речей непокоїть мене. Однак краще, якщо ви оглянете все самі й побачите на власні очі. Міро, – раптом звернувся він до дівчини, – ви говорили щось про трави... Пані Марта у Києві?

– Так, – ледь чутно прошепотіла Мирослава.

– Тоді залюбки пригощу вас усіх особливим чаєм пані Марти, звичайно, знайду й дещо до чаю. Чекатиму вашого повернення, – сказав старий слідчий та подивився на Менчиця.

– Ким був загиблий? – запитав Репойто-Дуб'яго.

– Майстром-червонодеревником.

– І тебе щось непокоїть?

Тарас Адамович на мить замислився та згодом відповів:

– Так, кілька речей. Найбільше – напис, який він залишив на підлозі.

– Він устигнув щось написати?

– Так. Перед смертю. Лише одне слово, яке я не розумію.

Міра стояла бліда – розмови про вбивства та ще й до ранкової кави не додають настрою. Проте Менчиць не міг позбутися відчуття неймовірного полег-

шення, яке намагався приховати. Репойто-Дуб'яго запитав далі:

– І що за слово?

Тарас Адамович узяв із рук Міри пакунок, ширше прочинив перед нею двері на веранду та відповів:

– «Крааль».

– Крааль?

– Так.

– І що б це могло означати? – запитав Репойто-Дуб'яго.

– Отож і я не розумію. Однак, окрім напису, ви знайдете у будинку вбитого чимало речей, які вас зацікавлять.

Репойто-Дуб'яго кивнув і промовив:

– Зустрінемося по обіді. Не думаю, що закінчимо раніше.

Тарас Адамович кивнув у відповідь і рушив услід за Мірою вглиб будинку.

ЗМІСТ

I. Крааль	5
II. Горіховий стілець	18
III. Загадка картотечної шафи	29
IV. Дівчина у бузковій сукні	41
V. Найспокійніша вулиця у місті	53
VI. Аристарх	65
VII. Половина життя	75
VIII. Лігво Змія.	85
IX. Колір гречаного меду	97
X. Сльози інститутки	107
XI. Пілот і балерина	119
XII. Зацікавлена особа	129
XIII. Мак і Півонія	141
XIV. Коломбіна.	152
XV. Сини Ізраїлеві.	162
XVI. Арлекін	171
XVII. Скелети у шафі з червоного дерева.	181
XVIII. Церква святого Миколая.	192
XIX. Пані Орина	205
XX. Квіткова крамниця.	216

XXI. Найсмачніша кава у місті	229
XXII. Три ненадійних свідки	240
XXIII. Білі троянди	251
XXIV. Голова бика	262
XXV. Інша сторона	274
XXVI. Боги родезійських печер.	285
XXVII. Найкращий бренді пана Фогля	296
XXVIII. Речовий доказ	308
XXIX. Будинок із каріатидами	321
XXX. Рік блакитного бика	332
XXXI. Убивця жираф	345
XXXII. Місто Едесса	357
XXXIII. Вечір Трьох королів.	369